

Het museum voor heem- en oudheidkunde stelt voor...

Van witte vrouwen en blauwe stenen

Door de eeuwen heen kennen onze dorpen en gemeentes heel wat veranderingen. Straten lopen net iets anders dan vroeger. Gebouwen krijgen andere bestemmingen. Mensen verhuizen. En mensen vergeten. Dat laatste hebben we kunnen vaststellen bij het toponiem Altena dat we in het laatste contactblad hebben besproken. Bij die naam hebben we gezien dat het niet altijd eenvoudig is om door te dringen tot de historische waarheid. Wat voor de hand ligt, wordt weggedrukt of door volksetymologie aan de eigen behoeften aangepast. En zo krijgen we vaak namen waarvan weinig mensen nog weten wat ze precies betekenen.

In deze bijdrage hebben we het vooral over volksculturele onderwerpen die betrekking hebben op het museum, maar omdat er ook deze keer een aanleiding is, willen we het over twee oude Kontichse toponiemen hebben.

Op dit ogenblik zijn de technische diensten van onze gemeente volop in een verhuizing gewikkeld van hun oude stek in de Witvrouwenveldstraat naar een totaal nieuwe locatie naast het containerpark in de Blauwesteenstraat. Die verhuizing gebeurt stapsgewijs en mondt uit in de officiële opening en inhuldiging op 28 april 2006. Kort daarna, op 6 mei 2006 kan de bevolking tijdens een opendeurdag kennismaken met de nieuwe technische diensten.

Voor de mensen van de *werf*, zoals de technische dienst in de volksmond wordt genoemd, zal dit een hele verandering inhouden, want naar grote waarschijnlijkheid hebben zij zonder uitzondering uitsluitend hun ankerplaats in het Witvrouwenveld gehad. Voor de jongere generatie heeft de werf altijd zijn stek gehad naast de brandweer. En toch zullen nog heel wat Kontichnaars zich herinneren dat de werf zich vroeger in het centrum van het dorp bevond, namelijk in de Antwerpsesteenweg, zeer dicht bij het gemeentelijke park. Op 26 september 1975 opende senator Vanderborght toen de nieuwe technische magazijnen aan de Witvrouwenveldstraat in aanwezigheid van burgemeester Lou Verhaert en schepenen van openbare werken Wies De Bruyn. Dertig jaar heeft Kontich nodig gehad om uit zijn eigen *werfvoegen* te groeien. Men kan zich hier bij afvragen hoelang de nieuwe bestemming aan de behoeften zal voldoen.

Maar we gingen het hier naar aanleiding van de verhuizing in de eerste plaats over de vernoemde toponiemen hebben. De Witvrouwenveldstraat en de Blauwesteenstraat. Het lijken twee zeer herkenbare straatnamen. De namen zijn niet *aangetast* door volksetymologie. En toch is er misschien wat meer uitleg nodig. Een woord is namelijk niet altijd wat het lijkt.

De Witvrouwenveldstraat verwijst volgens haar naam heel duidelijk naar witte vrouwen. En hiervoor zijn er twee mogelijke verklaringen. Voor geen van beide toeleichtingen hebben we afdoende bewijzen, zodat iedereen zijn fantasie kan laten werken.

Witte vrouwen zou kunnen verwijzen naar een kloosterorde, waarvan de zusters een wit habijt droegen. In Kontich zou het gaan om de zusters van Ter Kameren die tot op het einde van de vijftiende eeuw in ons dorp enkele bezittingen hadden. Toch is deze orde nooit fysiek in Kontich aanwezig geweest, wat natuurlijk twijfel zaait bij de interpretatie van dit toponiem.

De tweede verklaring situeert zich in de sagenwereld. In dit geval gaat het hier om luchtgeesten. In de volksverhalen ontmoetten nachtelijke wandelaars witte gedaanten die hen zwiggend begeleidden op hun eenzame tocht naar huis. Deze creaturen verdwijnen vaak even plotseling en spoorloos als ze gekomen zijn. Deze verhalen komen over het hele Vlaamse land

voor. Vaak gaat het hier om zogenaamde terugkerende doden die tijdens hun leven een gedane belofte niet hebben kunnen volbrengen, bijvoorbeeld een bedevaart naar Scherpenheuvel. Dit zal voor velen een vreemd verhaal lijken, toch zijn dergelijke sagen niks anders dan een vroegere vorm van de huidige urban legends of stadssagen, waarbij de mens probeert om (eventueel bedreigende) fenomenen uit zijn leefwereld te verklaren aan de hand van bovennatuurlijke krachten. Deze verhalen worden heel vaak nauwkeurig in plaats (hier het veld) en tijd gesitueerd. Het mag ook niet vreemd lijken dat een plotse lichtschijs in een letterlijk donker milieu zonder straatverlichting vroeger aanleiding gaf tot merkwaardige verklaringen. We denken hierbij aan bijvoorbeeld de dwaallichtjes op de kerkhoven. Wie meer over dit soort verhalen wil lezen, moet absoluut het internet op en de duizenden sagen uitpluizen op www.volksverhalenbank.be. Uren leesplezier gegarandeerd.

Aan de lezer om zijn keuze te maken tussen een ernstige verklaring en een frivolere uitleg van een toponiem dat al in 1505 werd geattesteerd.

En zo komen we bij de Blauwesteenstraat terecht. Een straat met een grillig profiel aan beide zijden van de Koningin Astridlaan. Het lijkt een heel onschuldige naam. Hier moet ooit blauwe steen of arduinsteen geweest zijn. En dat klopt ook. Hier vinden we de hoeve Blauwe Steen. Einde van het verhaal. Eenvoudiger kan niet. Of is er ook hier meer?

Inderdaad. Het hoevecomplex Blauwe Steen werd genoemd naar de nabijheid van de blauwe steen en niet omdat het gebouw uit blauwe steen was opgetrokken. De benaming voor die hoeve komt “slechts” in 1507 aan de oppervlakte als *'t Goet ten Blauwen Steen*, waarbij het voorzetsel *ten* duidelijk wijst op de plaats van de inplanting. Voor die datum heette de hoeve reeds van in de dertiende eeuw Ten Eekhoven. Waar komt dan plots die blauwe steen vandaan?

Die blauwe steen herinnert op een aantal plaatsen ook aan de plek waar vroeger misdadigers werden tentoongesteld en executies werden voltrokken. En zo was het ook in Kontich. Die executieplaats bevond zich effectief in de Blauwesteenstraat, in de nabijheid van de Reep, wat toen ongeveer het einde van het dorp was. Een lugubere plaats dus. Maar het toponiem leeft wel volop verder. Niet alleen in de straatnaam maar ook in het industrieterrein Blauwe Steen. Zo zie je maar, van executie naar creatie is slechts een kleine stap.

De Kontichse brandweer blijft nu een beetje verweesd achter in de Witvrouwenveldstraat. Zij zullen hun vroegere burens niet volgen naar de Blauwesteenstraat. Of het moest zijn dat ze als *witte vrouwen* de nieuwe site van de *werf* bij nacht en ontij zouden willen onveilig maken.

Paul Catteeuw

(We hebben voor deze bijdrage geput uit de *Geschiedenis van Kontich* en de *Toponymie van Kontich en Lint* van Robert Van Passen.